

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยนี้ได้ดำเนินการต่อเนื่องในพื้นที่เดิม และพื้นที่ใหม่ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายให้ชุมชนบนพื้นที่สูงร่วมกันอนุรักษ์ ป่าชุมชน และใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพของชุมชนอย่างยั่งยืน รวมทั้งสร้างรายได้จากฐานความหลากหลายทางชีวภาพของชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาและพัฒนาชุมชนต้นแบบด้านการอนุรักษ์ ป่าชุมชน และใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพ และการขยายผลสู่วงกว้าง 2) ศึกษาและพัฒนาการปลูกพืชท้องถิ่นสำหรับการใช้ประโยชน์และการพัฒนาต่อยอดเชิงเศรษฐกิจ 3) ศึกษาแบบการจัดการที่เหมาะสมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชนในป่ารอบชุมชน และ 4) ศึกษาและพัฒนาการปกป้องคุ้มครองพืชท้องถิ่นและความหลากหลายทางชีวภาพโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งผลการศึกษาสรุปดังนี้ 1) การพัฒนาชุมชนตัวอย่าง 5 พื้นที่ ได้แก่ บ้านห้วยอีค่าง (ศูนย์ฯ ห้วยโป่ง) บ้านป่าแป๋ (ศูนย์ฯ แม่สะเรียง) บ้านห้วยน้ำกิน (ศูนย์ฯ ห้วยโป่ง) บ้านแม่พริก (วาวิ) และ บ้านดอยปุย ซึ่งแบ่งเป็นชุมชนตัวอย่าง 2 ลักษณะ ได้แก่ (1) ชุมชนตัวอย่างด้านการอนุรักษ์ป่าชุมชนและสืบทอดความรู้ด้านความหลากหลายทางชีวภาพ และ (2) ชุมชนตัวอย่างด้านการสร้างเศรษฐกิจจากพืชท้องถิ่นที่มีศักยภาพ 2) พัฒนาฐานเรียนรู้ด้านการอนุรักษ์ ป่าชุมชน และส่งเสริมการใช้ประโยชน์พืชท้องถิ่นร่วมกับชุมชน 5 พื้นที่ และจัดกิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์พืชท้องถิ่นจากผู้รู้ให้กับสมาชิกชุมชน 3 แห่ง ได้แก่ บ้านปากกล้วย บ้านขุนก่อง-หลวงใหม่ และบ้านป่าแป๋ มีผู้ที่ได้รับความรู้รวม 359 คน 3) ขยายผลหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง การอนุรักษ์ ป่าชุมชน และส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากพืชท้องถิ่น ในการเรียนการสอนของโรงเรียนบ้านป่าเมี่ยงแม่พริก อ.แม่สรวย จ.เชียงราย 4) ขยายผลการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชนสู่พื้นที่ใหม่ 5 ชุมชน ได้แก่ บ้านผาผึ้ง บ้านหล่อโย บ้านปางชมพู บ้านสามหมื่น และบ้านขุนก่อง-หลวงใหม่ โดยได้สำรวจพืชบริเวณบ้านและบริเวณป่าธรรมชาติ 5 ชุมชน ได้แก่ บ้านผาผึ้ง 103 ชนิด บ้านหล่อโย 162 ชนิด บ้านสามหมื่น 90 ชนิด บ้านขุนก่อง 47 ชนิด และ บ้านหลวงใหม่ 146 ชนิด รวมทั้งสนับสนุนการเพาะขยายพันธุ์และปลูกฟื้นฟูป่าชุมชนเสริมแหล่งอาหารในชุมชนทั้ง 5 ชุมชน 5) เก็บข้อมูลการใช้ประโยชน์ทางตรงจากการอนุรักษ์ ป่าชุมชน พืชท้องถิ่นและความหลากหลายทางชีวภาพของชุมชน 5 ชุมชน ได้แก่ ปากกล้วย แม่พริก ห้วยอีค่าง ป่าแป๋ และ ห้วยน้ำกิน โดยพบว่ามูลค่าการใช้ประโยชน์พืชท้องถิ่น รวม 3,653,284 บาท 6) ศึกษาวิธีการเพาะขยายพันธุ์และเขตกรรมพืชท้องถิ่นหายาก 5 ชนิด ได้แก่ หงส์ผาค่า (เพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ) ลิลลี่ป่า (เพาะเมล็ดและชำกลีบ) มะเขาควย (เพาะเมล็ดและตอนกิ่ง) น้อยหน้าเครือ (รูปแบบการปลูกแบบขึ้นค้าง) ดินฮั้งดอย (การจัดการปุ๋ย) 7) ศึกษาแบบการจัดการเพื่อการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าชุมชนในพื้นที่ป่าชุมชน และพื้นที่ ป่ารอบชุมชน 3 พื้นที่ โดยสังคมพืชที่พบมี 2 ลักษณะคือ ป่าเต็งรัง (ขุนก่อง และ ศรีคีรีรักษ์) และ ดิบเขาผสมสน (ปากกล้วย) รูปแบบการปลูกฟื้นฟูป่าที่เหมาะสม ได้แก่ การปลูกป่า 3 อย่างประโยชน์ 4 อย่าง และ รูปแบบการปลูกแบบสร้างป่าสร้างรายได้ โดยคำนึงถึงชนิดพืชที่เหมาะสมกับภูมินิเวศน์ของแต่ละชุมชน 8) สำรวจสภาพสังคมพืชป่าธรรมชาติบ้านห้วยอีค่าง พบว่ามีความหลากหลายชนิดสูง โดยเฉพาะป่าเตปอทู พื้นที่ 420 ไร่ โดยมีค่าความหลากหลายชนิดในระดับไม่ใหญ่ ลูกไม้ และกล้าไม้ เท่ากับ 3.62 3.43 และ 3.82 ตามลำดับ ซึ่งชุมชนเสนอให้ยื่นพื้นที่ป่าบริเวณนี้คุ้มครองเป็นป่าชุมชน

คำสำคัญ: ธนาคารอาหารชุมชน ความหลากหลายทางชีวภาพบนพื้นที่สูง ภูมิปัญญาท้องถิ่น การถ่ายทอดองค์ความรู้